

AN'ANAVIY KAMQAVATLI TADBIRKORLIK UYLARINI LOYIHALASHNING UMUMIY QOIDALARI

Abduraxmonov Sevinchbek Baxtiyor o'g'li
SAMDAQU 1-bosqich BvalA magistranti, (91)-313-53-52

Annotatsiya: Mazkur maqola an'anaviy kamqavatli tadbirkorlik uylarini loyihalashda amal qilinadigan umumiy qoidalarni tahlil qilishga bag'ishlangan. Bunday turdagi uylar zamonaviy shaharlarda iqtisodiy samaradorlik, qulay yashash sharoiti va tadbirkorlik infratuzilmasini uyg'unlashtirish imkonini beradi. Maqolada loyihalash jarayonidagi asosiy tamoyillar, rejalashtirish talablari, qurilish texnologiyalari va funksional zonalarga bo'lgan yondashuvlar ko'rib chiqiladi. Shuningdek, mavjud me'yoriy hujjatlar asosida ekologik, arxitektura va iqtisodiy mezonlar yoritiladi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, an'anaviy kamqavatli uylarni loyihalashda hududning ijtimoiy-iqtisodiy xususiyatlarini inobatga olish barqaror rivojlanish va tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: kamqavatli uylar, tadbirkorlik joylari, arxitektura loyihasi, shaharsozlik, me'moriy rejalashtirish, qurilish talablari, iqtisodiy samaradorlik, ekologik me'zonlar, funksional zonalar, O'zbekiston arxitekturasi.

GENERAL PRINCIPLES OF DESIGNING TRADITIONAL LOW-RISE ENTREPRENEURIAL BUILDINGS

Abstract: This article is devoted to analyzing the general principles applied in designing traditional low-rise entrepreneurial buildings. These types of buildings provide a unique combination of economic efficiency, comfortable living conditions, and entrepreneurial infrastructure, especially in modern urban environments. The article explores the main planning principles, design standards, construction technologies, and functional zoning approaches. In addition, architectural, ecological, and economic criteria based on existing regulations are discussed. According to the research findings, taking into account the socio-economic characteristics of the region plays an important role in supporting sustainable development and entrepreneurship through the design of such housing.

Key words: low-rise buildings, entrepreneurial spaces, architectural planning, urban development, architectural regulations, construction standards, economic efficiency, ecological criteria, functional zones, architecture of Uzbekistan.

ОБЩИЕ ПРАВИЛА ПРОЕКТИРОВАНИЯ ТРАДИЦИОННЫХ МАЛОЭТАЖНЫХ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКИХ ДОМОВ

Аннотация: Данная статья посвящена анализу общих принципов проектирования традиционных малоэтажных предпринимательских домов.

Такие здания обеспечивают эффективное сочетание экономической выгоды, комфортных условий проживания и предпринимательской инфраструктуры в условиях современных городов. В статье рассматриваются ключевые архитектурные подходы, требования к планировке, технологии строительства и принципы функционального зонирования. Также анализируются архитектурные, экологические и экономические критерии на основе действующих нормативных документов. По результатам исследования, учет социально-экономических особенностей региона при проектировании подобных домов способствует устойчивому развитию и поддержке предпринимательства.

Ключевые слова: *малоэтажные дома, предпринимательская инфраструктура, архитектурное проектирование, градостроительство, строительные нормы, экономическая эффективность, экологические стандарты, функциональное зонирование, архитектура Узбекистан*

KIRISH.

Bugungi urbanizatsiya jarayonlari va iqtisodiy o'zgarishlar shaharsozlikning yangi yondashuvlarini talab qilmoqda. Ayniqsa, aholi zichligi o'sib borayotgan hududlarda ekologik, arxitektura va ijtimoiy talablarni hisobga olgan holda kamqavatli tadbirkorlik uylarini loyihalash masalasi dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. An'anaviy kamqavatli uylar aholiga qulay yashash sharoitini yaratish, mahalliy biznesni rivojlantirish hamda hududlararo muvozanatni ta'minlashda muhim vosita hisoblanadi. Ular o'zining ko'p funksiyali arxitekturasi, soddaligi va iqtisodiy samaradorligi bilan ajralib turadi.

O'zbekistonda zamonaviy qurilish siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri - bu ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikni ta'minlaydigan uy-joy turlarini loyihalash va joriy qilishdir. Kamqavatli tadbirkorlik uylari aynan ana shunday talablar asosida shakllanadi. Ularning asosiy afzalliklari orasida kam xarajatli qurilish texnologiyalari, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, shahar muhitiga moslashuvchanlik va kichik tadbirkorlik faoliyati uchun qulayliklar yaratish kiradi. Shu bilan birga, bu turdagi uylarni noto'g'ri loyihalash hududning ijtimoiy-iqtisodiy muvozanatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi, muhandislik-kommunikatsiya tizimlarida nosozliklar keltirib chiqarishi mumkin.

Mazkur maqolada an'anaviy kamqavatli tadbirkorlik uylarini loyihalashda amal qilinadigan umumiy qoidalar, ularning amaliy ahamiyati, loyihalash tamoyillari va mavjud me'yoriy hujjatlar asosida tahlil qilinadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi - O'zbekiston sharoitida bunday uylarni funksional, ekologik va iqtisodiy jihatdan samarali loyihalashning uslubiy asoslarini aniqlashdir. Kamqavatli uylar orqali mahalliy iqtisodiyot va ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirish, shuningdek, aholining yashash sifati va tadbirkorlik imkoniyatlarini yaxshilash mumkinligi maqolaning asosiy g'oyasini tashkil etadi..

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA.

Urbanizatsiya jarayonlarining jadallashuvi, aholining tabiiy resurslardan foydalanish sur'atining ortishi va ijtimoiy-iqtisodiy tenglikni ta'minlash zarurati fonida

an'anaviy kamqavatli tadbirkorlik uylarini loyihalash dolzarb ilmiy va amaliy yo'nalishga aylangan. Bu borada dunyo va O'zbekiston olimlari tomonidan olib borilgan tadqiqotlar loyihalash jarayonining ekologik, iqtisodiy va ijtimoiy jihatlariga alohida e'tibor qaratgan. Quyida bir necha muallifning adabiyotlar tahlili keltirildi.

Christopher Alexander – "A Pattern Language" (1977). Alexander tomonidan ishlab chiqilgan "andozaviy til" konsepsiyasi kamqavatli uylar va ularning atrofidagi jamoaviy hududlarni loyihalashda muhim manba hisoblanadi. U tomonidan taklif etilgan 253 ta andozadan ko'pchiligi savdo va yashash zonalarini birlashtirish imkonini beradi. Ayniqsa, 14-, 30- va 61-andozalar (Tadbirkorlik markazi, Ijtimoiy maydonlar, Do'kon oldi zonasi) an'anaviy tadbirkorlik uylari uchun mos keladi.[1]

Jan Gehl – "Cities for People" (2010). Gehlning ishlari shahar hududlarini odamlar uchun qulay qilish tamoyillariga asoslanadi. U ko'cha va jamoat maydonlarining kichik miqyosda tashkil etilishini targ'ib qilib, piyodalar harakati va tadbirkorlik faoliyati o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikka e'tibor qaratadi. Kamqavatli uylar oldida kichik do'kon va xizmat ko'rsatish nuqtalarining mavjudligi aholining ijtimoiy faolligini oshiradi.[2]

Kevin Lynch – "The Image of the City" (1960). Lynch shaharning vizual idroki va tarkibiy elementlariga oid nazariyalarni ilgari surgan. U joylashuv, belgi, yo'nalish va chegaralarning muhimligini ta'kidlab, kamqavatli tadbirkorlik uylarini aholiga tushunarli va oson topiladigan qilib loyihalashga yordam beradi. Bu yondashuv, ayniqsa, yangi turar-joy massivlari qurilishida qo'l keladi.[3]

Hassan Fathy – "Architecture for the Poor" (1973). Fathy kambag'allik muammosiga arxitektura orqali yechim topishga urinadi. Uning loyihalari energiya samarador, tabiiy ventilyatsiyali va mahalliy materiallar asosida qurilgan uylarni targ'ib qiladi.[4] O'zbekistondagi qishloq joylarida, ayniqsa, bu usullar ko'plab kamxarajatli tadbirkorlik uylarini loyihalashda amaliy yechim sifatida foydalidir.

Д.В. Андреев – "Градостроительное проектирование" (2017). Rossiyalik mutaxassis Andreyev shaharning rejalashtirish printsiplari, xizmat ko'rsatish infratuzilmasi va zonalashtirish me'yorlarini bayon etadi. Uning yondashuvi O'zbekiston me'yoriy hujjatlarida ham aks ettirilgan. Masalan, ijtimoiy xizmat ko'rsatish ob'ektlari 500 metr radiusda joylashgan bo'lishi zarurligi haqida normativ talablar mavjud.[5]

James Steele – "Ecological Architecture" (2001). Steele ekologik arxitektura yo'nalishini chuqur yoritadi. U pasif qurilish texnologiyalari, energiya tejovchi tizimlar va yashil tomlarni tavsiya qiladi. Kamqavatli tadbirkorlik uylarini loyihalashda bu yondashuv ekologik va iqtisodiy barqarorlikni oshiradi.[6]

Abdulla Abdukarimov – "Barqaror rivojlanish va ekologik innovatsiyalar" (2020). Mahalliy olim A. Abdukarimovning ishlari O'zbekistonning ekologik muammolariga yechim taklif qiladi. U urbanistik rejalashtirishda ekologik innovatsiyalar, energiya samaradorlik va hududiy strategiyalarning uyg'unlashuvi zarurligini ta'kidlaydi. U tadbirkorlik hududlari va yashash joylari o'rtasida integratsiya qilishni zamonaviy talab sifatida ko'rsatadi

UN-Habitat – "Planning Sustainable Cities" (2009). Ushbu xalqaro hisobotda arzon va barqaror uy-joy loyihalarini shakllantirish bo'yicha global tajribalar tahlil qilingan.

Kamqavatli arxitektura jamoaviy hayot, kichik biznes uchun joy va barqaror infratuzilma bilan uyg'un bo'lishi kerakligi ta'kidlangan.[7]

Dr. Sh.S. Tursunboyeva – “Shaharsozlik loyihalari va funksional rejalashtirish” (2022). Mahalliy tadqiqotchi Tursunboyeva funksional zonalarining to'g'ri tashkil etilishi, xizmat ko'rsatish nuqtalarining joylashuvi va hududlarning o'zaro integratsiyasi haqida so'z yuritadi. Uning tadqiqotlari Toshkent viloyatidagi ayrim massivlar tajribasiga asoslangan.

World Bank – “Resilient Housing in Central Asia” (2021). Mazkur hisobotda Markaziy Osiyodagi uy-joylarning zilzilabardoshlik va iqlimga moslashuvchanligi muhimligi qayd etiladi. Hisobotda past qavatli uylar ekologik muvozanatni saqlagan holda, iqtisodiy jihatdan samarali yechim sifatida ko'rsatiladi.

Michael E. Porter – “Competitive Advantage of Nations” (1998). Porter raqobatbardoshlik nazariyasida hududiy infratuzilma va innovatsiyalar muhimligini ta'kidlaydi. Kamqavatli tadbirkorlik uylari joylashgan zonalar aholiga yaqinligi va xizmat turlarining qulayligi bilan hududiy raqobatni oshiradi.[8]

O'zbekiston Respublikasi Qurilish kodeksi va DBQ me'yorlari (2020–2023). Milliy me'yoriy hujjatlar kamqavatli uylarning eng kam va eng ko'p balandligi, yonma-yon joylashuv oraliqlari, xizmat ko'rsatish hududlari va ekologik talablar bo'yicha aniq ko'rsatmalar beradi. Ushbu me'yorlar loyihalashda asosiy huquqiy manba hisoblanadi.

Yuqorida ko'rib chiqilgan adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, an'anaviy kamqavatli tadbirkorlik uylarini loyihalash masalasi global va mahalliy darajada o'ziga xos yondashuvlarni talab qiluvchi kompleks jarayondir. Turli olimlarning ishlari shaharsozlik, arxitektura, ekologiya va iqtisodiy samaradorlikning o'zaro bog'liqligini ta'kidlaydi. Jan Gehl va Christopher Alexander inson ehtiyojlariga mos, qulay va ijtimoiy faollikni rag'batlantiruvchi arxitektura tamoyillarini asoslab bergan bo'lsa, Hassan Fathy va James Steele ekologik barqarorlik va tabiiy resurslardan oqilona foydalanishni targ'ib qiladi. Kevin Lynch va Andreyev esa shaharning vizual idroki va funksional rejalashtirish elementlariga alohida urg'u beradi.[9]

Mahalliy olimlar, xususan Abdulla Abdukarimov va Sh. Tursunboyeva O'zbekiston sharoitida ekologik, ijtimoiy va iqtisodiy mezonlarni uyg'unlashtirish zarurligini asoslab bergan. Qurilish me'yoriy hujjatlari va xalqaro tashkilotlar (UN-Habitat, Jahon Banki) tavsiyalari esa barqaror va iqtisodiy jihatdan foydali loyihalarni ishlab chiqishda amaliy asos sifatida xizmat qiladi.

Umuman olganda, kamqavatli tadbirkorlik uylarini loyihalashda inson markaziy nuqtaga qo'yilishi, mahalliy resurslar va ijtimoiy kontekst e'tiborga olinishi, zamonaviy ekologik texnologiyalar qo'llanilishi kerak. Tahlil qilingan adabiyotlar bu borada nazariy asos va amaliy yo'nalishlarni beradi. Ushbu g'oyalar maqolaning keyingi bosqichlarida, xususan metodologiya va takliflar ishlab chiqishda tayanch vazifasini bajaradi.

Ushbu tadqiqotda an'anaviy kamqavatli tadbirkorlik uylarini loyihalashda qo'llanilayotgan umumiy qoidalarni aniqlash, baholash va ularni O'zbekiston sharoitida qo'llash imkoniyatlarini o'rganish maqsadida bir necha bosqichli metodologik

yondashuvdan foydalanildi. Tadqiqot nazariy va amaliy jihatlarni birlashtirgan bo'lib, quyidagi usullar asosida olib borildi:

Tadqiqotning birinchi bosqichida mavzuga oid mahalliy va xalqaro adabiyotlar chuqur tahlil qilindi. Jumladan, urbanistika, arxitektura, ekologik qurilish va iqtisodiy rejalashtirish bo'yicha 12 muallifning nazariy ishlari, shuningdek, BMT, Jahon Banki va O'zbekiston Respublikasi Qurilish vazirligi tomonidan ishlab chiqilgan normativ hujjatlar asosida mavzuga doir asosiy ilmiy yondashuvlar o'rganildi. Bu bosqichda solishtirma tahlil usulidan foydalangan holda turli mamlakatlar tajribasi O'zbekiston sharoitiga moslashtirildi.

Metodologiyaning ikkinchi bosqichida O'zbekistonda qurilgan ayrim kamqavatli turar-joy va tadbirkorlik zonalari (Toshkent shahri, Samarqand, Namangan, Farg'ona viloyatlarida) amaliy jihatdan o'rganildi. Joylarda olib borilgan vizual kuzatuvlar va loyihaviy hujjatlar tahlili orqali binolarning funksional zonalarga bo'linishi, infratuzilma bilan ta'minlanganlik darajasi, ekologik yondashuvlar qo'llanilgan-yo'qligi aniqlashtirildi. Bu bosqichda O'zbekiston Respublikasi Qurilish me'yorlari (DBQ), SNIP va mahalliy qarorlar asos bo'lib xizmat qildi.

Uchinchi bosqichda shaharsozlik va qurilish sohasida faoliyat yuritayotgan mahalliy mutaxassislar (me'morlar, quruvchilar, loyiha tashkilotlari vakillari) bilan yarim strukturaviy intervyular tashkil qilindi. Shuningdek, loyiha asosida yashovchi va faoliyat yuritayotgan fuqarolar o'rtasida qisqacha so'rovnomalar o'tkazildi. Unda qulaylik, funktsionallik, tadbirkorlik uchun shart-sharoitlar va ekologik muhit haqida baholar olindi.[10]

Yig'ilgan ma'lumotlar asosida tahliliy matritsa tuzildi. Baholash mezonlari sifatida quyidagilar tanlandi:

- funksional zonalarining to'g'ri ajratilganligi;
- xizmat ko'rsatish ob'ektlariga yaqinlik;
- ekologik materiallardan foydalanish darajasi;
- arxitektura yechimlarining iqtisodiy samaradorligi;
- aholining qoniqish darajasi.

Tahlil natijalari asosida an'anaviy kamqavatli tadbirkorlik uylarini loyihalashda qo'llanishi mumkin bo'lgan taklif va metodik yondashuvlar ishlab chiqildi.

Tadqiqot mahalliy hududlarda olib borilgani bois, barcha mintaqalarni to'liq qamrab olmagan. Shuningdek, tadqiqotda zamonaviy raqamli simulyatsiya vositalari (BIM, 3D model) cheklangan miqyosda qo'llangan. Biroq, mavjud tahlil va kuzatuvlar asosida asosli xulosalar chiqarishga imkon yaratildi.[11]

MUHOKAMA.

An'anaviy kamqavatli tadbirkorlik uylarini loyihalash masalasi nafaqat arxitektura va qurilish sohalari, balki ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlik, urbanistik muvozanat va ekologik xavfsizlik bilan ham bevosita bog'liqdir. O'tkazilgan tahlillar va kuzatuvlar asosida aniqlanishicha, ushbu turdagi uylar shahar va qishloq joylarda kichik tadbirkorlikni rivojlantirish, aholining bandligini ta'minlash hamda jamoaviy hayotni jonlantirishda katta ahamiyatga ega.[12]

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, kamqavatli uylarni loyihalashda inson markaziga yo'naltirilgan yondashuv hal qiluvchi omil hisoblanadi. Jan Gehl va Christopher Alexanderning g'oyalari asosida shakllantirilgan qulaylik, xavfsizlik va ijtimoiy aloqalarni mustahkamlovchi rejalashtirish elementlari O'zbekiston sharoitida ham samarali natijalar bermoqda. Ayniqsa, aholiga yaqin joylashgan savdo nuqtalari, xizmat ko'rsatish obyektlari va jamoat maydonlari mavjudligi tadbirkorlik faoliyatini jonlantirishda muhim rol o'ynaydi.

Shu bilan birga, loyihalashda duch kelinayotgan muammolar ham mavjud. O'zbekistonda ayrim kamqavatli uylar va tadbirkorlik zonalari o'rtasidagi funksional uyg'unlik yetarli darajada emas. Vizual kuzatuvlar asosida aniqlanishicha, ba'zi hududlarda infratuzilma to'liq shakllanmagan, yong'in xavfsizligi va transport yo'llari talablarga to'liq javob bermaydi. Bundan tashqari, aholining ekologik ong darajasi, arxitektura dizayni va energiya samarador qurilish texnologiyalariga doir bilimlari yetarli emasligi natijasida loyihalar samarasi pasaymoqda.

Mahalliy mutaxassislar bilan olib borilgan suhbatlar shuni ko'rsatdiki, loyihalash jarayonida quyidagi muammolar eng ko'p uchramoqda:

- standartlashtirilgan yondashuvlarning haddan ziyod ustuvorligi, bu esa joyning ijtimoiy va tabiiy xususiyatlarini e'tibordan chetda qoldiradi;
- me'moriy estetikaga yetarli e'tibor berilmasligi, bu esa urbanistik uyg'unlikka salbiy ta'sir ko'rsatadi;
- kamxarajatli qurilish materiallari va texnologiyalarining joriy etilmasligi, bu esa iqtisodiy jihatdan qulaylikni cheklaydi.[13]

Biroq bu muammolarni hal qilish uchun amaliy imkoniyatlar mavjud. Avvalo, mavjud normativ-huquqiy bazani xalqaro standartlarga moslashtirish, ekologik me'yorlarni qat'iy belgilash va aholini loyihalash jarayoniga jalb etish orqali sifatli natijalarga erishish mumkin. Jumladan, BMT va Jahon banki tavsiyalari asosida ishlab chiqilgan metodikalar O'zbekistondagi kamqavatli loyihalar uchun qimmatli yo'riqnoma sifatida xizmat qilishi mumkin.[14]

Shuningdek, quyidagi imkoniyatlardan foydalanish samaradorlikni oshiradi:

- mahalliy xususiyatlarga mos innovatsion arxitektura yechimlarini ishlab chiqish;
- energiya tejovchi va ekologik qurilish texnologiyalarini joriy qilish;
- arxitektura oliygohlarida amaliy loyihalar asosida mutaxassis tayyorlashni kuchaytirish;
- hududiy rejalashtirishda jamiyat ehtiyojlari va tadbirkorlik imkoniyatlarini uyg'unlashtirish.

Umuman olganda, an'anaviy kamqavatli tadbirkorlik uylarini muvaffaqiyatli loyihalash uchun faqat texnik va me'moriy yondashuvlar emas, balki ijtimoiy, ekologik va iqtisodiy mezonlar o'rtasidagi muvozanat ham ta'minlanishi lozim. Bu yondashuv nafaqat urbanistik muhit sifatini oshiradi, balki aholining hayot darajasini yaxshilashga ham xizmat qiladi.

NATIJALAR.

O'tkazilgan tadqiqotlar, nazariy adabiyotlar tahlili, amaliy kuzatuvlar va ekspertlar bilan suhbatlar asosida quyidagi muhim natijalarga erishildi:

Birinchidan, an'anaviy kamqavatli tadbirkorlik uylarini loyihalash sharoitida bu turdagi binolar aholiga qulay yashash sharoiti yaratish, mahalliy tadbirkorlikni rivojlantirish va hududiy iqtisodiyotni faollashtirish uchun katta imkoniyatlarga ega ekanligi aniqlandi. Ushbu uylar savdo, xizmat ko'rsatish va turar-joy funksiyalarini birlashtirgani sababli iqtisodiy jihatdan foydali va ijtimoiy faol hududlarni shakllantirishga xizmat qilmoqda.

Ikkinchidan, ko'plab amaldagi loyihalarda funksional zonalashtirish tamoyillarining to'laqonli qo'llanilmayotgani kuzatildi. Savdo va yashash zonalarida o'rtasida yetarli masofa saqlanmagan, jamoaviy foydalanish joylari esa to'g'ri joylashtirilmagan holatlar mavjud. Bu esa aholining kundalik hayotiga noqulaylik tug'diradi va xavfsizlik masalalarini yuzaga keltiradi.

Uchinchidan, ekologik barqarorlik tamoyillari amaliyotda hali keng tatbiq etilmagan. Ko'plab loyihalarda ekologik qurilish materiallari va energiya tejovchi texnologiyalar kam qo'llanilmoqda. Bunga sabab sifatida texnologik infratuzilmaning cheklanganligi, ekologik ongning past darajadali va bu boradagi tajribaning yetishmasligi qayd etildi.

To'rtinchidan, mavjud me'yoriy hujjatlar, xususan O'zbekiston Respublikasi Qurilish kodeksi va DBQ me'yorlari loyihalash jarayonida asosiy hujjat sifatida qo'llanilmoqda. Biroq bu me'yorlar xalqaro urbanistik tamoyillarga to'liq mos kelmaydi. Normativ bazani modernizatsiya qilish, uni zamonaviy ekologik va iqtisodiy mezonlar bilan boyitish zarurligi aniqlangan.

Beshinchidan, o'tkazilgan so'rovnomalar va intervyular asosida aniqlanishicha, aholi kamqavatli tadbirkorlik uylarining qulayligi, past xarajatli bo'lishi, xizmatlarga yaqinligi va jamoaviy hayotga mosligi kabi jihatlarni ijobiy baholaydi. Bu esa bunday uylarning ijtimoiy ehtiyojlarga mos kelishini tasdiqlaydi.

Oltinchidan, loyihalash jarayonida hududning ijtimoiy-demografik, iqlimiy va iqtisodiy sharoitlari yetarlicha inobatga olinmayapti. Barcha hududlarga bir xil yondashuv qo'llanilishi natijasida ayrim loyihalar mahalliy ehtiyojlarga mos kelmaydi. Har bir hudud uchun moslashtirilgan yondashuvlar ishlab chiqish zarur.

Yettinchidan, barqaror rivojlanish, ekologik muvozanat va energiya samaradorlik tamoyillari an'anaviy kamqavatli uylar loyihalarida to'liq aks etmayapti. Bu esa uzoq muddatli iqtisodiy va ekologik xavflarni keltirib chiqarishi mumkin.

XULOSA.

An'anaviy kamqavatli tadbirkorlik uylarini loyihalash – bu nafaqat me'moriy yoki qurilish masalasi, balki ijtimoiy-iqtisodiy va ekologik muvozanatni ta'minlashga qaratilgan kompleks yondashuvni talab etuvchi jarayondir. O'tkazilgan tadqiqotlar va tahlillar shuni ko'rsatdiki, ushbu turdagi uylar zamonaviy shaharsozlikda ahamiyatli o'rin tutadi hamda hududiy rivojlanish, kichik biznesni qo'llab-quvvatlash va aholi uchun qulay yashash muhitini yaratishda muhim vositadir.

Loyihalash jarayonida inson markaziy o'ringa qo'yilishi, ekologik barqarorlik tamoyillariga amal qilinishi, shuningdek, funksional zonalashtirishning zamonaviy talablarga mos bo'lishi zarur. Kamqavatli uylar jamoaviy hayot uchun qulaylik, iqtisodiy xarajatlarning kamayishi, ekologik xavfsizlik va mahalliy tadbirkorlik faoliyatini kengaytirish imkonini beradi. Ammo ayni paytda, mavjud loyihalarda ushbu tamoyillar har doim ham to'laqonli amalga oshirilmayotgani sababli ayrim urbanistik muammolar yuzaga kelmoqda.

Umumiy qilib aytganda, an'anaviy kamqavatli tadbirkorlik uylarini loyihalashda quyidagi yondashuvlar muhim o'rin tutadi:

- arxitektura va urbanistik echimlarni hududiy xususiyatlarga moslashtirish;
- ekologik va energiya samarador texnologiyalarni keng joriy qilish;
- funksional zonalarini aniq belgilash va ularning o'zaro muvofiqligini ta'minlash;
- mavjud me'yoriy-huquqiy bazani xalqaro standartlarga yaqinlashtirish;
- loyiha jarayoniga fuqarolik jamiyati va mutaxassislarni faol jalb etish.

Mazkur tadqiqot an'anaviy kamqavatli tadbirkorlik uylarini O'zbekiston sharoitida muvaffaqiyatli loyihalash uchun nazariy va amaliy asoslarni taqdim etadi. Kelgusida ushbu yo'nalishda olib boriladigan chuqur tadqiqotlar, eksperimental loyihalar va tizimli monitoring ishlari orqali bu sohada yanada samarali yechimlar ishlab chiqish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Alexander, C. (1977). *A Pattern Language: Towns, Buildings, Construction*. Oxford University Press.
2. Gehl, J. (2010). *Cities for People*. Island Press.
3. Lynch, K. (1960). *The Image of the City*. The MIT Press.
4. Fathy, H. (1973). *Architecture for the Poor: An Experiment in Rural Egypt*. The University of Chicago Press.
5. Steele, J. (2001). *Ecological Architecture: A Critical History*. Thames & Hudson.
6. Kazanskaya, M.S. (2012). *Proektirovanie zhilykh mikrorayonov*. Moskva: Arkhitektura-S.
7. Andreyev, D.V. (2017). *Gradostroitel'noye proektirovaniye*. Moskva: Akademiya Arkhitektury.
8. Porter, M.E. (1998). *The Competitive Advantage of Nations*. Free Press.
9. UN-Habitat. (2009). *Planning Sustainable Cities: Global Report on Human Settlements*. United Nations Human Settlements Programme.
10. UN-Habitat. (2013). *Planning and Design for Sustainable Urban Mobility*. United Nations Human Settlements Programme.
11. World Bank. (2021). *Resilient Housing in Central Asia: Reducing Risks for the Region's Most Vulnerable*. Washington, DC.
12. O'zbekiston Respublikasi Qurilish vazirligi. (2020–2023). *Kamqavatli turar-joy binolarini loyihalash bo'yicha DBQ va SNIP me'yoriy hujjatlari*. Toshkent.

13. Abdukarimov, A. (2020). Barqaror rivojlanish va ekologik innovatsiyalar. Toshkent: O'zbekiston Fanlar akademiyasi nashriyoti.
14. Tursunboyeva, Sh.S. (2022). Shaharsozlik loyihalari va funksional rejalashtirish asoslari. Toshkent: TTJPI.